

Сейко Н., Андрійчук Н. Якісні та кількісні методи дослідження в курсі «методологія наукових досліджень» для майбутніх соціальних працівників // // Нові технології навчання: збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Київ, 2020. Вип. 94. 338 с. – С. 299-305.

УДК 37.013.42

Наталія Сейко,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальних технологій,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
ORCID ID 0000-0002-6197-9553,
sejkona.zdu@gmail.com

Наталія Андрійчук,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов та новітніх технологій навчання,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
ORCID ID 0000-0001-8194-5417,
andriychuknata@zu.edu.ua

ЯКІСНІ ТА КІЛЬКІСНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ В КУРСІ «МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ» ДЛЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті обґрунтовано місце й роль якісних та кількісних методів дослідження в процесі вивчення майбутніми соціальними працівниками курсу «Методологія наукових досліджень». З'ясовано основні відмінності між цими видами досліджень як методологічного, так і інструментального характеру. Визначено чотири рівні завдань для виконання студентами під час практичних занять із курсу «Методологія наукових досліджень» – репродуктивний, частково пошуковий, дослідницький, творчий. Наведено приклади з авторської бази завдань для кожного рівня, котрі окреслюють специфіку кількісних та якісних методів дослідження в соціальній сфері, що цілісно репрезентують комплекс дослідницьких методів і методик, які застосовуються в практичній діяльності соціального працівника та сприяють зростанню рівня його методологічної культури.

Ключові слова: соціальний працівник, методологія дослідження, якісні дослідження, кількісні дослідження.

***Наталья Сейко, Наталья Андрійчук. Качественные и количественные методы исследования в курсе «Методология научных исследований» для будущих социальных работников.** В статье обоснованы место и роль качественных и количественных методов исследования в процессе изучения будущими социальными работниками курса «Методология научных исследований». Указаны основные отличия между этими видами исследований как методологического, так и инструментального характера. Определены четыре уровня заданий для решения студентами на практических занятиях по курсу «Методология научных исследований» – репродуктивный, частично поисковый, исследовательский, творческий. Приводятся примеры из авторской базы исследований для каждого уровня, демонстрирующие специфику количественных и качественных методов исследования в социальной сфере, целостно репрезентирующие комплекс исследовательских методов и методик, применяющихся в практической деятельности социального работника, которые влияют на возрастание уровня его методологической культуры.*

Ключевые слова: социальный работник, методология исследования, качественные исследования, количественные исследования.

Nataliia Seiko, Natalia Andriichuk. Qualitative and quantitative researches in the course of «Methodology of scientific researches» for future social workers

The article substantiates the place and the role of qualitative and quantitative research methods in the process of studying the course of «Methodology of scientific researches» by future social workers. The authors make the point that there are two main levels of design and implementation of students' research activities – fundamental (theoretical and methodological) and applied (practical and technological). The conclusion is

emphasized on the predominantly mixed nature of research in the social sphere, both quantitative and qualitative. It has been proved that it is necessary to develop and solve a holistic set of tasks for the design and implementation of qualitative and quantitative types of research in the social sphere. The authors place greater focus on the essence and the research mission of qualitative and quantitative types of research brought into use in the course of methodology and having branch peculiarities. The main differences between these types of research, both methodological and instrumental in nature, have been clarified. It is offered to apply four levels of tasks for students to perform during practical classes in the course "Methodology of scientific researches" – reproductive, partially exploratory, investigative and creative. Examples from the authoring database for each level are given. They outline the specifics of quantitative and qualitative research methods in the social field. This is exactly what comprehensively represent the complex of research methods and techniques used in the practical work of the social workers, and contribute to the growth of their methodological culture.

Key words: social worker, methodology of scientific researches, quantitative researches, qualitative researches

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери передбачає розвиток їх методологічної культури та формування науково-дослідницьких компетенцій. Розвинені знання, уміння й здатності дослідника-науковця дозволяють підвищити статус випускника ЗВО на ринку праці; навчання в магістратурі в сучасному закладі вищої освіти вміщує вивчення навчальних дисциплін, що сприяють розвитку названих характеристик. Науково-дослідницькі компетенції майбутніх соціальних працівників розвиваються як у ході вивчення спеціальних навчальних дисциплін, так і проходження виробничих практик різних видів. Серед навчальних дисциплін методологічного й науково-дослідницького змісту найбільш суттєве значення має «Методологія наукових досліджень», у межах якої студенти знайомляться з основними соціальними парадигмами, з провідними науковими підходами до здійснення якісних і кількісних наукових досліджень в соціальній сфері, методами досліджень та діагностичними методиками, що супроводжують науковий пошук у соціальній сфері.

У зв'язку з цим вивчення курсу методології може також стати предметом дослідження – з погляду як теорії соціальної роботи, так і методики дослідницької діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Формування науково-дослідницьких умінь і навичок майбутніх фахівців стало предметом вивчення в численних наукових публікаціях українських та зарубіжних науковців, як-от: О. Вознюк, 2012 [1], С. Мартиненко, 2008 [2], Є. Спіцина, 2003 [3], Р. Вернидуба, 2012 [4], М. Вінника, 2016 [5] та ін. Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери представлені науковим доробком Н. Павлик (2015) [6], С. Ситняківської (2013) [7], І. Савельчук (2016) [8], Н. Сейко (2018) [9] та ін. Окремі наукові дослідження представляють проблему підготовки майбутніх соціальних працівників до науково-дослідної діяльності: С. Архипової (2018) [10], О. Повідайчик (2019) [11], О. Прохорчука (2018) [12] та ін.

Водночас аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що поза увагою науковців залишилися, передовсім, організаційні та методичні питання, пов'язані з вивченням студентами якісних та кількісних видів досліджень у соціальній сфері студентами – майбутніми фахівцями соціальної сфери. До навчальних дисциплін, що прямо пов'язані із засвоєнням специфіки якісних та кількісних досліджень у соціальній сфері, на нашу думку, належить передовсім курс «Методологія наукових досліджень».

Метою статті є розкриття специфіки якісних та кількісних видів досліджень у процесі проведення практичних занять з курсу «Методологія наукових досліджень» для майбутніх соціальних працівників.

У процесі підготовки публікації використано сукупність відповідних *методів* наукового пошуку, серед яких аналіз змісту професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери; класифікація провідних методів і діагностичних методик, яким навчають майбутніх фахівців; ідеалізація й абстрагування – застосовані в процесі проектування спеціального комплексу навчальних завдань дослідницького пошукового характеру; аналіз документів – для оцінки результатів діяльності студентів у процесі вивчення ними курсу «Методологія наукових досліджень».

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Серед сукупності суспільних та гуманітарних наук соціальна робота як галузь знання посідає особливе місце, оскільки передбачає дослідження й практичне втілення процесу задоволення вітальних та вищих потреб індивідів, соціальних груп, інститутів та інституцій у суспільстві. Крім того, дослідження в

галузі соціальної роботи уможливають виявлення, оцінку та прогностичний розвиток потенціалу соціальної сфери, що сприяє задоволенню названих потреб.

Як і будь-яка наукова галузь, соціальна робота має два основні рівні проектування й здійснення дослідницької діяльності – фундаментальний (теоретико-методологічний) та прикладний (практичний, технологічний).

При цьому соціальна робота як галузь знання досліджує конкретні проблеми соціального функціонування особи, групи, соціальної інституції, спільноти тощо; вона вивчає провідні принципи, закономірності, інтереси й мотиви осіб та груп у соціумі, спираючись на методологічні та теоретичні здобутки інших соціальних і гуманітарних наук. Найбільш коректний вибір наукових підходів до змісту та організації досліджень з соціальної роботи знаходимо в М. Пейн, яка запропонувала три концепції цього виду діяльності:

1) рефлексивну – соціальна робота є процесом взаємодії, яка забезпечує зростання добробуту осіб, груп, громад, спільнот на регіональному та суспільному рівні;

2) соціалістичну – соціальна робота забезпечує співробітництво та взаємопідтримку в суспільстві з боку представників різних соціально-статусних груп та спільнот;

3) реформістську – соціальна робота є комплексом послуг із забезпечення соціального комфорту осіб та груп у соціумі.

Курс «Методологія наукових досліджень» вивчається студентами на шостому році навчання, обсягом 18 аудиторних годин лекцій та стільки ж – практичних занять. Значна частина курсу відводиться самостійній роботі студентів, тому при підготовці до викладання цього курсу важливо спроектувати комплекс практично орієнтованих завдань і задач, що сприяють розвитку дослідницьких навичок майбутніх соціальних працівників. При цьому особливу увагу звертаємо на усвідомлення студентами сутності та дослідницької місії якісних і кількісних видів досліджень, що застосовуються в курсі методології та мають галузеву специфіку.

Якісні та кількісні методи дослідження є однією з класифікацій методів і методик дослідження, прийнятих у гуманітарних науках. Загалом за принципом якості \ кількості всі методи дослідження поділяють, власне, не на дві, а на три групи, з чим пов'язане існування трьох типів методології досліджень, а саме:

1) кількісна методологія (позитивістська), що представляє кількісні дослідження (*Quantitative research*);

2) якісна методологія (інтерпретаційна), котра представляє якісні дослідження (= *Qualitative research*);

3) змішана методологія, яка містить ознаки й кількісних, і якісних досліджень (*Mixed Methods Research*).

Застосовуючи метод порівняння, можна представити кількісні та якісні дослідження в схожих чи відмінних характеристиках, як це подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Провідні методологічні характеристики кількісних та якісних методів дослідження

Кількісні методи досліджень	Якісні методи досліджень
Спираються на числові феномени	Користуються текстами замість чисел
Концентруються на поглядах учасників досліджень (респондентів і дослідників) та їх щоденному досвіді	Використовують статистичні методи перевірки достовірності
Використовують великі групи для проведення досліджень	Можуть проводитися з кількома особами чи невеликими групами
Спираються на існування досліджуваного явища всюди й у великих кількостях	Спираються на спробі поглиблення знань про досліджуване явище на вибраних випадках або учасниках дослідження
Покладаються на системно й комплексно накопичені результати	Можуть покладатися на випадково накопичені результати досліджень

Приписувана якісним методам дослідження низька об'єктивність може бути пояснена тим, що кількісні методи меншою мірою узалеженні від особи дослідника й тому можуть бути перевірені в інший час іншим дослідником з гіпотетично близьким результатом. Водночас і якісні, і кількісні методи дослідження не є такими в чистому вигляді, адже кількісні методи діагностики передбачають якісні висновки \ інтерпретацію, а якісні методи дослідження можуть бути прокоментовані в числових величинах.

І якісні, і кількісні методи дослідження мають дві групи підметодів: збору даних та інтерпретації даних. До методів збору даних у групі якісних методів дослідження належать, наприклад,

інтерв'ю (різних видів і типів), спостереження, методи аналізу документів (у всій їх сукупності), фокус-групи та ін. Методи інтерпретації даних представлені передовсім аналізом змісту, нарративним аналізом, герменевтичними методами, аналізом дискурсу та ін.

Чим, загалом, займаються якісні дослідження? За їх допомогою існує можливість аналізувати інтеракції й комунікативні акти в процесі їх перебігу, вивчати документи (тексти, образи, знімки, відео, музику тощо), аналізувати результати людського досвіду (індивідуального й групового).

Різниця між якісними й кількісними дослідженнями в соціальній сфері викладена нами в таблиці 2.

Таблиця 2.

Аналіз різниці між кількісними та якісними дослідженнями на рівні дослідницьких характеристик

Рівень встановлення різниці	Кількісні дослідження	Якісні дослідження
На рівні концепції соціальної дійсності	Соціальна дійсність існує об'єктивно й незалежно від суб'єктів соціального життя	Соціальна дійсність є, власне, такою, як її бачать і створюють суб'єкти соціального життя
Постановка мети дослідження	Номотетична мета, тобто дослідження спрямоване на усталення універсальних основ суспільного життя	Ідіографічна мета, тобто дослідження спрямоване на опис соціального стану окремих осіб, місця й часу
Зв'язок між дослідженням і соціальними теоріями	Конфірмаційний \ верифікаційний, тобто соціальні теорії визначають, що й у який спосіб має бути досліджене	Відкритий, тобто в якісних дослідженнях закладається можливість створення нових теорій, а не їх верифікація
Характеристика отриманих даних	Тверді, чіткі, порівнювальні результати	М'які, глибокі, виняткові результати
Зв'язок між дослідником і респондентами	Віддалений, тобто: відсутність прямого контакту або ж спорадичний контакт у процесі проведення дослідження	Близький, тобто: тривалий контакт з респондентами, зміст і сутність якого впливають на результати дослідження та їх інтерпретацію

Постмодерністська парадигма науки в гуманітарній галузі передбачає певне відчуження від традиційного алгоритму проведення як кількісних, так і якісних досліджень. Так, Карл Поппер вважає, що наука розвивається лише завдяки спростуванню одних гіпотез, і заміщенню їх іншими, які в перспективі також стануть сфальсифікованими. Основні положення його теорії можна викласти в таких тезах: наукові гіпотези надаються до фальсифікації; наука розвивається завдяки черговому спростуванню існуючих теорій, що замінюються іншими, більш методологічно сильними; знання ніколи не є остаточним; кожна теорія проходить через численні спроби фальсифікації, що може й не збільшувати їх об'єктивності; у зв'язку з висловленим вище індукція не існує як спосіб творення теорії й методології досліджень. Такі міркування К. Поппера цілком підтверджуються теорією т. зв. «білих лебедів». Учений обґрунтував положення про те, що теза «всі лебеді білі» може бути істинною до того часу, поки не знайдеться хоча би один чорний лебідь. У такий спосіб теорія буде сфальсифікована й наука стане розвиватися далі, користуючись іншою методологією.

Результати кожної діагностичної методики, реалізованої в соціальній сфері, можна по-різному інтерпретувати. Якісний аналіз кількісних досліджень залежить від особи дослідника, використаної ним методології, рівня його обізнаності з досліджуванним явищем. Крім того, велике значення має здатність дослідника використовувати той чи той науковий дискурс в інтерпретації результатів дослідження.

У процесі реалізації кількісних та якісних методів дослідження важливе значення має його об'єкт. У соціальній сфері об'єктами дослідження виступають особи, соціальні групи (великі й малі), окремі соціальні явища та процеси, які насамперед також прив'язані до соціальних груп чи окремих осіб. Серед кількісних методів дослідження в соціальній сфері найбільш вагоме значення мають різні види опитувальників.

Формуючи банк завдань для практичних занять та завдань для самостійної роботи студентів, ми умовно поділили їх на *чотири рівні*:

- 1) завдання репродуктивного рівня, які передбачають відтворення студентами навчального матеріалу, отриманого в процесі слухання лекцій та самостійного вивчення теоретичного матеріалу;
- 2) завдання частково пошукового характеру, у процесі виконання котрих студентам необхідно застосувати свої дослідницькі навички для отримання нової професійної інформації;

3) дослідницькі завдання, які передбачають застосування сучасних методів дослідження для виконання поставленого професійного завдання;

4) творчі завдання, що демонструють наявність у студентів високого рівня дослідницьких умінь і навичок, а також здатність до пошуку нестандартних рішень у виконанні завдань.

Наведемо приклади завдань для виконання студентами під час практичних занять та в процесі самостійної роботи, апробовані нами в процесі викладання курсу «Методологія наукових досліджень».

I. Репродуктивний рівень.

1. Подайте визначення таких понять: наукове дослідження, соціальний працівник, соціально виключена особа.

2. З поданого переліку оберіть три, на Вашу думку, теми (проблеми), які можуть досліджуватися за методом спостереження. Обґрунтуйте специфіку вікової групи респондентів, обраних Вами для спостереження: спостереження статусно-рольових позицій підлітків; спостереження рівня адаптованості дітей дошкільного віку до ігрової діяльності; спостереження рівня конфліктності пасажирів пенсійного віку маршрутного автобуса; спостереження за рівнем сформованості лідерських якостей старшокласників; спостереження за сформованістю комунікативних навичок учнів початкової школи

3. Перегляньте на веб-сторінці Ted Talks виступ відомого американського педагога Кена Робінсона (https://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_how_to_escape_education_s_death_valley). Виберіть із виступу методи дослідження (якісні і кількісні), описані ним або використані для коментаря стану освіти в США та у світі. Наприклад: «у виступі Кена Робінсона використано матеріали інтерв'ю з...»

4. Наведіть приклад документів, що можуть аналізуватися в соціальній роботі, за класифікацією, поданою в таблиці (письмові, іконографічні, статистичні, фонетичні).

Вид документа	Приклади цього виду документа	Що саме може аналізуватися
---------------	-------------------------------	----------------------------

5. Здійсніть аналіз одного з нормативних документів, що регулюють соціальний захист різних категорій клієнтів в Україні. Подайте інтерпретацію документа у вигляді його анотованого коментаря.

Схема аналізу нормативного документа: 1) назва документа; 2) тип документа; 3) з якою метою створено нормативний документ; 4) основні характеристики нормативного документа (цілісність охоплення проблеми: базові поняття та проблеми, яких стосується документ; очікуваний результат; 5) основні недоліки нормативного документа (2–3 позиції).

II. Частково пошуковий рівень.

1. Спроектуйте 4–5 питань для стандартизованого інтерв'ю з представниками обраної Вами соціальної групи (на вибір: безхатьки у великому місті; безробітні в умовах маленького містечка; представники ЛГБТ-спільноти).

2. Перегляньте на веб-сторінці Ted Talks виступ відомого американського педагога Кена Робінсона (https://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_how_to_escape_education_s_death_valley). Зазначте вид діагностики, тип (кількісна чи якісна), мету використання того чи того виду діагностики і подайте ці відомості в таблиці.

Вид соціальної діагностики	Тип (кількісна \ якісна)	З якою метою використано цей вид соціальної діагностики
----------------------------	--------------------------	---

3. Перегляньте на веб-сторінці Ted Talks виступ Селести Хедлі «10 правил ефективного спілкування» (https://www.ted.com/talks/celeste_headlee_10_ways_to_have_a_better_conversation). Прокоментуйте можливість використання 5 з 10 правил, запропонованих Селестою Хедлі, задля розробки плану фокусованого інтерв'ю. Результати занесіть до таблиці.

Правило ефективного спілкування	Ким з суб'єктів (учасників) фокусованого інтерв'ю може бути використане	У який спосіб чи з якою метою може бути використане назване правило
---------------------------------	---	---

III. Дослідницький рівень.

1. Спроектуйте міні-опитувальник для дослідження громадської думки стосовно ставлення до представників обраної Вами соціально уразливої групи населення (на вибір: безхатьки у великому місті; безробітні в умовах маленького містечка; представники ЛГБТ-спільноти).

Оберіть групу респондентів, для яких призначається опитувальник: пересічні громадяни, випадково обрані для опитування; молодь 20–30 років обох статей; працівники установ та закладів сфери державного фінансування (лікарні, навчальні заклади, заклади сфери культури, громадського харчування тощо); підприємці (рівень середнього класу) обох статей 25–50 років; інша група

респондентів (зазначте, яка). Обґрунтуйте свій вибір групи респондентів для проведення опитування (2–3 речення).

2. Заповніть матрицю (протокол) спостереження за однією з поданих Вами в попередньому завданні тем (проблем) за такою структурою: вік респондента; стать; час спостереження; ознаки спостережуваного явища.

3. Проаналізуйте один з видів іконографічного документа (відеовиступ, наприклад: https://www.ted.com/talks/zak_brahim_i_am_the_son_of_a_terrorist_here_s_how_i_chose_peace), дайте відповідь на такі питання:

- На що прагне звернути увагу комунікатор у своєму виступі?
- Кому призначене повідомлення, що знаходиться у виступі?
- Як побудований виступ? Як Ви можете назвати стиль виступу комунікатора?
- Якими ключовими словами соціального змісту користується комунікатор?

IV. Творчий рівень.

1. Запропонуйте власну тематику для здійснення фокус-інтерв'ю (2–3 теми) у кількох сферах наукових досліджень, внесіть відомості в таблицю.

Галузь дослідження	Пропонована тематика фокусованого інтерв'ю
Маркетинг	
Соціологія (соціальна робота)	
Психологія (соціальна психологія)	

2. Спроектуйте 4–5 питань для проведення глибинного інтерв'ю за обраною Вами з поданих нижче трьох варіантів тематики та кількох варіантів респондентів, а саме:

1) «Причини, стан та соціальні наслідки молодіжного безробіття». Респонденти для інтерв'ювання: старшокласники, студенти ЗВО, пенсіонери, працівники служби зайнятості.

2) «Соціальні наслідки євросирітства в Україні». Респонденти для інтерв'ювання: представники молодих сімей (чоловік, дружина), що працюють за кордоном; діти підліткового віку, батьки яких працюють за кордоном; представники соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; учителі загальноосвітніх навчальних закладів, де навчаються «євросироти»;

3) «Життєві перспективи колишніх засуджених після виходу з місць позбавлення волі». Респонденти для інтерв'ювання: працівники соціальних служб, у компетенції яких знаходяться питання соціальної опіки колишніх засуджених; колишні засуджені, що звільнилися умовно достроково з місць позбавлення волі; представники роботодавців, де працюють і де не працюють колишні засуджені; дільничні працівники поліції.

3. Перегляньте відеовиступ Жоржетт Мюльхейр (https://www.ted.com/talks/Georgette_Mulheir_2012S-480p-uk). Проаналізуйте цей відеовиступ за такими соціальними показниками: а) тема й мета відеовиступу; б) основні соціальні проблеми, порушені мовцем (2–3 позиції); в) структура виступу; г) основні соціальні поняття, використані мовцем; оцінка результативності відеовиступу, виходячи з поставленої мети; власний додатковий коментар.

Наведені вище приклади спеціально спроектованих завдань формують у студента здатність до розробки та реалізації якісних та кількісних досліджень у соціальній сфері в процесі професійної діяльності як соціальних працівників. Також ці завдання можуть стати основою цілісних кейс-стаді чи портфоліо студентів, що уможливить формування комплексного резюме для самопрезентації на ринку праці як кваліфікованих фахівців.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, нами обґрунтовано місце й роль якісних і кількісних методів дослідження в процесі вивчення майбутніми соціальними працівниками курсу «Методи наукових досліджень». З'ясовано основні відмінності між цими видами досліджень як методологічного, так і інструментального характеру. Визначено чотири рівні завдань для виконання студентами під час практичних занять з курсу «Методологія наукових досліджень» – репродуктивний, частково пошуковий, дослідницький, творчий. Наведено приклади завдань для кожного рівня, що окреслюють специфіку кількісних та якісних методів дослідження в соціальній сфері.

Перспективи подальших наукових пошуків пов'язуються нами з розробкою спеціальних дослідницьких кейсів для майбутніх соціальних працівників, що розробляються та апробуються ними в процесі навчання в ЗВО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вознюк О. В. Формування дослідницьких умінь та актуалізація дослідницьких здібностей у дітей та молоді. Наукові записки Малої академії наук України. Збірник Наукових праць. Серія : Педагогічні науки. Вип. 2. Київ, 2012. С. 50–62.

2. Мартиненко С. М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: Монографія. Київ : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008. С. 298–332.
3. Спіцин Є. С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому закладі освіти. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2003. 120 с.
4. Вернидуб Р. Формування дослідницької компетентності студентів-бакалаврів педагогічних університетів. Рідна школа. № 6 . 2012. С. 58–62.
5. Вінник М. О. Формування науково-дослідницької компетентності майбутніх інженерів-програмістів в умовах освітнього середовища вищого навчального закладу. Дис...канд. пед. н.: 13.00.04. Херсон, 2016. 247 с.
6. Павлик Н. П. Роль неформальної освіти у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 86. Частина 2. С. 77–70.
7. Ситняківська С. М. Білінгвальне навчання як інноваційна технологія підготовки фахівців із соціальної педагогіки. Соціальна робота в Україні : теорія і практика. 2013. № 1–2. С. 57–66.
8. Савельчук І. Б. Підготовка соціальних працівників за сучасних умов: інноваційні тенденції. Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. Вип. 1 (83). 2016. С. 120–125.
9. Сейко Н. А. Фандрайзинг у сфері освіти як соціальна технологія (історико-педагогічний контекст проблеми). Сучасні соціальні технології в освіті: монографія / За заг. ред. проф. Сейко Н. А. Житомир : ФОП Євенок, 2018. С. 8–86.
10. Архипова С. П. Формування дослідницької компетентності майбутніх магістрів соціальної роботи у процесі професійної підготовки. Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. № 15. 2018. С. 3–12.
11. Повідайчик О. С. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до науково-дослідницької діяльності : автореф. дис. докт. пед. н.: 13.00.04. Тернопіль, 2019. 44 с.
12. Прохорчук О. М. Формування дослідницької компетентності бакалаврів соціальної педагогіки у процесі професійної підготовки : автореф. дис. канд. пед. н.: 13.00.04. Київ, 2018. 22 с.

REFERENCES

1. Vozniuk O. V. (2012) Formuvannia doslidnytskykh umin ta aktualizatsiia doslidnytskykh zdibnostei u ditei ta molodi [Formation of Research Skills and Actualization of Research Abilities in Children and Young People]. Naukovi zapysky Maloi akademii nauk Ukrainy [Scientific Commentaries of Junior Academy of Sciences of Ukraine]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Martynenko S. M. (2008) Diahnostychna diialnist maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv: teoriia i praktyka: Monohrafiia [Diagnostic Activity of Future Elementary School Teachers: Theory and Practice: Monograph]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Spitsyn Ye. S. (2003) Metodyka orhanizatsii naukovo-doslidnoi roboty studentiv u vyshchomu zakladi osvity [Methods of Organizing Research Work of Students in a Higher Educational Institution]. Kyiv [in Ukrainian].
4. Vernydub R. (2012) Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti studentiv-bakalavriv pedahohichnykh universytetiv [Formation of Research Competence in Bachelor Students of Pedagogical Universities]. Ridna shkola. [Native School]. Kyiv [in Ukrainian].
5. Vinnyk M. O. (2016) Formuvannia naukovo-doslidnytskoi kompetentnosti maibutnikh inzheneriv-prohramistiv v umovakh osvitnoho seredovishcha vyshchoho navchalnoho zakladu. [Formation of Research Competence in Future Engineers-Programmers in Conditions of Educational Environment of a Higher Educational Institution]. Kherson [in Ukrainian].
6. Pavlyk N. P. (2015) Rol neformalnoi osvity u protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pedahohiv [The Role of Non-Formal Education in the Training of Future Social Educators]. Novi tekhnolohii navchannia: nauk.-metod. zb. / Instytut innovatsiinykh tekhnolohii zmistu osvity MON Ukrainy. [New Learning Techniques: Scientific and Methodological Digest]. Kyiv [in Ukrainian].
7. Sytniakivska S. M. (2013) Bilinhvalne navchannia yak innovatsiina tekhnolohiia pidhotovky fakhivtsiv iz sotsialnoi pedahohiky [Bilingual Education as an Innovative Technology for Training Social Pedagogical Specialists]. Sotsialna robota v Ukraini: teoriia i praktyka. [Social Work in Ukraine: Theory and Practice]. Kyiv [in Ukrainian].
8. Savelchuk I. B. (2016) Pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv za suchasnykh umov: innovatsiini tendentsii [Training of Social workers in Today's Context: Innovative Trends]. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. Pedahohichni nauky. [Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences]. Zhytomyr [in Ukrainian].
9. Seiko N. A. (2018) Fandraizynh u sferi osvity yak sotsialna tekhnolohiia (istoryko-pedahohichni kontekst problemy) [Fundraising in Education as a Social Technology (Historical and Pedagogical Context of the Problem)]. Suchasni sotsialni tekhnolohii v osviti: monohrafiia [Modern Social Technologies in Education: Monograph]. Zhytomyr [in Ukrainian].
10. Arkhypova S. P. (2018) Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti maibutnikh mahistriv sotsialnoi roboty u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of Research Competence of Future Masters of Social Work During Vocational Training]. Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii Pedahohichni nauky. [Journal of Cherkasy University. Pedagogical Sciences Series]. Cherkasy [in Ukrainian].
11. Povidaichyk O. S. (2019) Teoriia i praktyka profesiinoi pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do naukovo-doslidnytskoi diialnosti. [Theory and Practice of Professional Training for Research Activities of Future Social Workers]. Ternopil [in Ukrainian].

12. Prokhorchuk O. M. (2018) Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti bakalavriv sotsialnoi pedahohiky u protsesi profesiinoi pidhotovky. [Formation of Research Competence in Bachelors of Social Pedagogy During Vocational Training]. Kyiv [in Ukrainian].